

3. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни / упорядники Д. Арцимеєва та ін. ; загальна редакція Л. Залюбовська. URL: <https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-IXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view>

Марат Цумарєв
Центральноукраїнський інститут ПрАТ «ВНЗ» МАУП»
Наталя Цумарєва
Донецький державний університет внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гендерна рівність є невіддільною складовою гармонійного розвитку особистості та комфортного робочого клімату закладу вищої освіти. Однак, в освітньому процесі можуть зустрічатися значний відсоток гендерної стереотипізованості мислення та прояви гендерно зумовленого насильства. Не зважаючи на значні кроки держави в напрямку гендерної політики, гендерна нерівність продовжує існувати і в організаційній структурі ЗВО. Станом на вересень 2024 року жінки складають більшість викладачів у ЗВО України, утворюючи приблизно 62% викладацького складу. Цей показник постійно змінюється, оскільки багато чоловіків, які працювали в ЗВО, стали до Збройних сил України. Необхідно відмітити, що гендерний баланс не є рівномірним у різних спеціальностях. Так, серед гуманітарних, поведінкових дисциплін та суспільних наук частка жінок досягає 67 – 75%, тоді як у технічних та ІТ-напрямах чоловіки переважають, а жінок там близько 13 – 43%. Окрім того, зберігається тенденція вертикальної гендерної сегрегації, оскільки жінки рідше займають вищі керівні посади, такі як ректори, проректори чи завідувачі кафедр [1].

Гендерно зумовлене насильство (ГЗН) у ЗВО може проявлятися у різних формах. Це є серйозною проблемою, яка впливає на фізичне та психічне здоров'я здобувачів вищої освіти та працівників, погіршує освітнє середовище та обмежує можливості для розвитку і навчання. Основними проявами гендерно зумовленого насильства у вищій школі можуть бути сексуальні домагання, дискримінація у навчанні та кар'єрному розвитку, стереотипи та сексизм у навчальних програмах або поведінка викладачів чи здобувачів вищої освіти, що закріплює стереотипні ролі, економічний тиск і залежність, прояви булінгу та психологічного тиску, включаючи дискримінацію та погрози, недостатність механізмів захисту та реагування [3].

Реалізація принципів гендерно чутливого підходу в управлінні вищим закладом освіти є важливою складовою сучасного освітнього процесу. Вона сприяє створенню інклюзивного, справедливого та комфортного середовища для студентів і працівників, незалежно від їхньої статі. Гендерно чутливий підхід в умовах війни набуває особливого значення, адже війна посилює вразливість деяких груп і впливає не тільки на життя людей, провокує зміни

соціального середовища, але й на умови навчання та роботи у закладах вищої освіти. В освітньому середовищі важливо враховувати ці зміни, забезпечуючи підтримку та адаптуючи підходи до управління навчальними закладами, щоб усі учасники освітнього процесу мали рівні можливості й почувалися безпечно. Гендерно чутливий підхід в управлінні вищим закладом освіти визначається системою управлінських практик, політик та стратегій, що спрямовані на забезпечення рівності прав та можливостей усіх учасників освітнього процесу незалежно від їхньої статі. Цей підхід має на меті створення інклюзивного, толерантного і справедливого освітнього середовища, яке враховує специфічні потреби та інтереси представників різних гендерів [2].

Головним нормативно-правовим актом України, спрямованим на реалізацію жінками та чоловіками своїх рівних прав і можливостей, залишається Конституція України та низка законодавчих актів – ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», укази Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722 та «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку» від 14 травня 2021 року № 225 та ін.

Також у сфері забезпечення гендерної рівності та запобігання насильству щодо жінок Україною були підписані та ратифіковані наступні міжнародні документи: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінська декларація 1995 року, Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, Загальна декларація з прав людини, Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018 – 2023 роки, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська Конвенція), яку було ратифіковано із заявами Законом № 2319-ІХ від 20 червня 2022 року, та ін.

На наш погляд, основними аспектами гендерно чутливого підходу у ЗВО в умовах війни є: захист прав і запобігання всім формам насильства та дискримінації, просвіта і підвищення обізнаності, включення в освітні програми питань з гендерної рівності та прав людини, впровадження системи моніторингу та оцінювання, підтримка кар'єрного розвитку жінок на керівних посадах, гнучкість у навчальних процесах, психологічна підтримка постраждалих від гендерно зумовленого насильства.

Отже, використання гендерно чутливого підходу в умовах війни допомагає закладам вищої освіти бути більш гнучкими та інклюзивними, сприяючи створенню середовища, де кожен, незважаючи на обставини, має доступ до підтримки та можливостей для розвитку.

Література:

1. Голованова Т. Методологічні підходи та методи дослідження гендерних питань в освіті. *Гендерна парадигма освітнього простору*. 2015. № 1. С. 14–16.

2. Реалізація гендерної політики в управлінні освітою : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Протасової Н. Г. Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 176 с.

3. Цумарева Н. Формування нульової толерантності до гендерно зумовленого насильства у здобувачів вищої освіти. *Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії* : матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, Кропивницький, 16 листопада 2023 року. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 74–78.

Оксана Черноус
Донецький державний університет внутрішніх справ

МОВНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Толерантність у спілкуванні є важливим аспектом професійної етики. Відповідно до реляційного підходу відносини між юристом / юристкою та клієнтом / клієнткою є соціальною взаємодією, де сторона, яка потребує допомоги, сприймається як партнер, а не суто засіб для досягнення особистих цілей (оплати рахунків, досягнення статусу тощо) [4, с. 616]. У цьому ракурсі суспільство очікує від юристів та юристок уміння поважати думки та переконання інших, уникати дискримінаційних висловлювань і бути чутливими до культурних, соціальних та особистісних контекстів.

Конкретизуючи названі аспекти, насамперед сконцентруємо увагу на розгляді поняття недискримінаційної мови. Цим терміном позначають мову, яка має «виключати хибні припущення та стереотипи, образливі твердження та помилкові узагальнення, враховувати людське розмаїття, бути коректною і не зачіпати гідність різних груп людей» [2, с. 38]. Так, сучасні онлайн-ресурси з комунікації застерігають мовців від уживання лексем на кшталт «каліка», «інвалід», «колясочник», «особлива людина», «людина з обмеженими можливостями» тощо, пропонуючи натомість толерантні «людина з інвалідністю», «людина з порушенням рухової функції», «людина з фізичними/ментальними порушеннями», «людина, яка користується кріслом колісним» та інші варіанти [3]. Також спрямовують на уникнення порядку слів або фраз типу «молодий / старий», «білий / чорний», «чоловік / жінка» [2, с. 28]. Крім того, закликають відмовитися від слів, що вказують на расову дискримінацію, як-от «чурка», «молдавани», «цигани» тощо [1]. Зауважимо, що перелік таких лексем не вичерпується наведеними прикладами, тож питання щодо їх усунення з побутового та професійного спілкування лишається досі актуальним.

Ще одним аспектом, на який варто зважати під час спілкування, є широке використання звертань до співрозмовників. До них зазвичай уналежнюють фізичних осіб та представників юридичних осіб. У процесі комунікації юристам та юристкам доцільно використовувати шанобливі форми звертань, приділяючи особливу увагу їх відповідності чинним граматичним нормам, зафіксованим у правописі. При цьому мовці вільні у виборі форм: на власне ім'я особи, ім'я +